

МЕДЫЙНАЯ РЭАЛЬНАСЦЬ І ВЫКЛІКІ ЧАСУ

Структурныя і субстантыўныя змены ў беларускіх СМІ прынята звязваць з канцэпцыяй пераходнай мадэлі краіны. Аднак за час, які прайшоў з пары распаду СССР, істотна змяніліся ўмовы існавання СМІ не толькі на Беларусі, у Расіі, іншых постсавецкіх краінах, але і ў глабальным вымярэнні. Вось чаму развіццё сродкаў камунікацыі ў постсавецкіх грамадствах, у тым ліку і беларускім, трэба разглядаць у глабальным і нацыянальным кантэкстах, а таксама ў цеснай сувязі з тэхналагічнымі працэсамі ў інфармацыйна-камунікатыўным асяроддзі, з эканамічнымі і фінансавымі фактарамі, з развіццём рынкаў культуры.

Пераход ад адміністрацыйна-каманднай сістэмы да рыначнай эканомікі і дэмакратызацыі выявіў перш за ўсё палітычныя складнікі гэтага працэсу і патрабуе ўважлівага вывучэння асаблівасцей трансфармацыі грамадскіх адносін у нашай краіне, у тым ліку і СМІ. Назапашаны за гады незалежнасці вопыт дае багаты матэрыял для аналізу працэсаў, якія адбываюцца ў нацыянальнай інфармацыйна-камунікатыўнай сферы. Можна адзначыць галоўнае:

1. Масавая інфармацыйная працэса цесна звязаны з кантэкстам грамадска-палітычнай сітуацыі. Беларуская прэса праходзіць, як і ўся краіна, тры найбольш акрэсленыя фазы: асэнсаванне і пераацэнку былых каштоўнасных сістэм; пошук палітычнага і эканамічнага выбару; канструктыўную эвалюцыю адносна ранейшага вопыту.

З пачаткам дэмакратызацыі грамадства і прыняццем у 1995 г. Закона Рэспублікі Беларусь «Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі», які забяспечыў шырокія правы рэдакцыям і журналістам, сітуацыя ў друку змянілася: адбыліся істотныя структурныя і тэматычныя змены і ідэалагічная пераарыентацыя газет, а таксама іншымі сталі ўмовы іх функцыянавання. Новым стымулам для развіцця нацыянальных СМІ было прыняцце ў 2008 г. новай рэдакцыі Закона «Аб сродках масавай інфармацыі». Суадносіны паміж дзяржаўнымі і альтэрнатыўнымі друкаванымі выданнямі сведчаць аб тым, што ў Беларусі будзеца дэмакратычнае грамадства.

2. Дзяржаўная інфармацыйная палітыка ў такой ступені павінна абараняць інтарэсы дзяржавы і ўлады, у якой дзяржава рэалізуе

і абараняе інтарэсы дэмакратычнага грамадства і кожнай асобы, — гэта і ёсць найважнейшы, фундаментальны прынцып ажыццяўлення дзяржаўнай інфармацыйнай палітыкі.

Аб'ектыўна неабходна, каб пры ўсім плюралізме пазіцый альтэрнатыўных СМІ ў іх быў агульны канструктыўны вектар для абароны нацыянальных інтарэсаў Беларусі, асобы, дэмакратычнага грамадства, народа і канструктыўнае ўзаемадзеянне з дзяржаўнымі органамі.

3. Аналіз дзейнасці беларускіх СМІ сведчыць, што ў цяперашні час паўстае праблема змянення (карэкцыі) дзейнасці сродкаў інфармацыі на парадыгмальным узроўні, асабліва ў частцы іх узаемадзеяння з грамадствам у мэтах адстойвання інтарэсаў дзяржавы. Важна ўлічваць сацыяльна-псіхалагічныя наступствы інфармацыйнага ўплыву на грамадзян. Таму не варта крытыкаваць дзяржаўнае кіраванне інфармацыйнымі працэсамі: кожная развітая дэмакратычная дзяржава прама або ўскосна ажыццяўляе гэту функцыю, асабліва ў мэтах абароны сваіх нацыянальных інтарэсаў, маральных і патрыятычных традыцый людзей. Наша грамадства зацікаўлена ў ідэйнай, патрыятычнай скіраванасці СМІ як суб'екта інфармацыйна-псіхалагічнага ўздзеяння і ў той жа час у захаванні прынцыпаў аб'ектывізму, праўдзівасці ў падачы матэрыялаў, павышэнні кваліфікацыі журналістаў, авалоданні новымі інфармацыйнымі тэхналогіямі ўплыву на масавую свядомасць. Масавая інфармацыйная дзейнасць беларускіх СМІ павінна быць сарыентавана на фарміраванне грамадскай думкі на аснове канкрэтных фактаў, аб'ектыўнай і сацыяльна адказнай інфармацыі, з дапамогай якой людзі змогуць лепш убачыць і ацаніць рэчаіснасць.

4. Паляпшэнню арганізацыі дзейнасці нацыянальных СМІ і павелічэнню іх канструктыўнага ўплыву на людзей ва ўмовах трансфармацыі грамадства спрыяюць:

- удасканаленне прававой базы сродкаў інфармацыі;
- стварэнне аналітычных службаў на радыё, тэлебачанні і ў рэдакцыях перыядычных выданняў з мэтай аператыўнага аналізу ўплыву іх дзейнасці на грамадскую думку;
- павышэнне ўзроўню палітычнай і сацыяльна-псіхалагічнай падрыхтоўкі журналістаў;
- павышэнне ўзроўню прававой і маральнай адказнасці кіраўнікоў СМІ за аб'ектыўнасць і праўдзівасць інфармацыі, а так-

сама за аб'ектыўнасць і навуковасць сацыяльных апытванняў, што праводзяцца і распаўсюджаюцца выданнямі, тэле- і радыёканаламі;

- удасканаленне механізмаў аператыўнай зваротнай сувязі паміж СМІ і грамадскай думкай, а таксама выпрацоўка каналаў давадзення праблем сучаснасці і настрою ў грамадстве да ўсіх інстытутаў дзяржавы.

5. Рэгуляванне тэлебачання ў большасці краін свету развіваецца ў кірунку змяншэння або рэструктурызацыі ўдзелу дзяржавы ў фінансаванні і вытворчай дзейнасці, у кірунку канкурэнцыі дзяржаўных інстытутаў з іншымі распаўсюджвальнікамі відэапраграм – прыватнымі вяшчальнымі арганізацыямі, кабельнымі або спадарожніковымі сістэмамі і ў кірунку перагляду ролі дзяржавы ў кантролі над тэлебачаннем. Па гэтым шляху развіваецца і айчыннае тэлебачанне.

6. Развіццё айчыннага радыёвяшчання як найбольш таннага і эфектыўнага электроннага СМІ праходзіць у напрамках лакалізацыі станцый і сегментацыі іх аўдыторый. Беларускае дзяржаўнае радыё арыентуецца на ўсебаковае асвятленне рэчаіснасці, задавальненне патрабаванняў розных груп аўдыторыі і выкананне не толькі інфармацыйных і забаўляльных функцый, але і адукацыйных, культурных, выхаваўчых і г. д. Нацыянальнае радыё не адмовілася ад традыцыйных праграм з выкарыстаннем усяго набору жанраў радыёжурналістыкі, не скацілася на пазіцыі кампрамісу паміж інфармацыяй і музыкай, трывала ўтрымлівае сваю нішу на айчынным рынку інфармацыі. Яно не толькі інфармуе насельніцтва Беларусі, але і фарміруе новую эканамічную і палітычную культуру, прапагандуе каштоўнасці духоўнага і культурнага адзінства, гуманізму, талерантнасці. У шырокім сэнсе слова дзяржаўныя радыёканалы былі і застаюцца асноўным сродкам фарміравання сацыяльнай актыўнасці грамадскай супольнасці Рэспублікі Беларусь.

Канкурэнцыя за аўдыторыю радыёслухачоў істотна ўзбагаціла беларускае радыёвяшчанне. Паводле звестак на 1 студзеня 2012 г. на тэрыторыі краіны вяшчанне ў FM-дыяпазоне ажыццяўляюць 30 радыёстанцый, у асноўным музычнага і спецыялізаванага фарматаў. Яны ўнеслі новае ў вяшчальную палітыку: паставілі пад сумненне радыёпраграмы, заснаваныя на слове, і амаль поўнасцю замянілі эфірную мову, што пакладзена ў аснову традыцыйнага радыёвяшчання, на музыку і забаўляльныя радыёжанры.

Сёння на айчыннае радыёвяшчанне ўскладваюцца найважнейшыя задачы пераасэнсавання мінулага і ўзважанай ацэнкі цяперашняга, а таксама фарміравання новых каштоўнасна-нарматыўных устаноў на будучае. Тэндэнцыя работы камерцыйных радыёстанцый, якія клапацяцца ў асноўным пра фінансавую выгаду, пакідаючы па-за ўвагай спадчыну, азначае абмежаванне прасторы, соцыуму, паказ жыцця ў межах вузкага, пазбаўленага гістарычнага сэнсу быцця.

7. Інтэрнэт як сродак інфармацыі забяспечвае большую, чым радыё, празрыстасць палітыкі і ў значнай ступені ўмацоўвае дэмакратычныя структуры.

Медыя беларускага інтэрнэту садзейнічаюць збалансаванаму ўстойліваму развіццю грамадства, утрымліваюць вялікі патэнцыял у плане яго далейшай дэмакратызацыі. Як грамадскі форум людзей і як сродак, што забяспечвае большую празрыстасць палітычнай сферы, СМІ ўмацоўваюць асновы дэмакратычнай сістэмы кіравання, гэта значыць неабходныя ўмовы эканамічнага росту. Новая інфармацыйна-насычаная эканоміка патрабуе больш адкрытых палітычных сістэм, якія, у сваю чаргу, запатрабуюць больш свабоднага патоку інфармацыі.

8. На тэрыторыі нашай краіны расійскія СМІ захоўваюць высокія тыражы, невялікі кошт на сваю друкаваную прадукцыю, а разам з тым і аўдыторыю чытачоў, рэалізуюць новыя праекты, актыўна пашыраюць сістэму дадаткаў, удасканальваюць службу распаўсюджвання.

9. Інфармацыйнае забеспячэнне стварэння Саюзнай дзяржавы адначасова з іншымі відамі арганізацыйнай дзейнасці – прававой, фінансава-эканамічнай, матэрыяльна-тэхнічнай – з'яўляецца стратэгічным напрамкам дзейнасці інтэграцыйных структур. Мана аб Беларусі часта выкарыстоўваецца апанентамі Саюза Беларусі і Расіі. Аднак нельга не прызнаць, што і бюджэтныя саюзныя СМІ, калі яны з-за перасцярогі пазбягаюць любой крытыкі, у тым ліку і справядлівай, наўрад ці будуць здольныя аб'ектыўна адлюстроўваць рэаліі, а таму непазбежна ператварацца ў своеасаблівыя «ведмасныя шматтыражкі», яны не спрыяюць, а, наадварот, шкодзяць інтэграцыйным працэсам.

Змест саюзных СМІ павінны вызначаць матэрыялы, якія здольны, з аднаго боку, адлюстраваць шырокі спектр поглядаў і пазіцый палітычных партый і рухаў на новым этапе развіцця Саюза, а з другога – праз дыскусію і абмен поглядамі, каментарый і аналіз уплы-

ваць на зрухі вектара грамадскай думкі на карысць інтэграцыі Расіі і Беларусі.

Аднак, трэба канстатаваць, што існуючыя саюзныя СМІ, за рэдкім выключэннем, у лепшым выпадку займаюцца інфармаваннем, а часцей – «інфармацыйным суправаджэннем».

Сёння ў нашай рэспубліцы на СМІ як адзін з апорных пунктаў грамадства і дзяржавы ўскладваецца гістарычная адказнасць. Палітычная кан'юнктура, сітуацыйныя абставіны штодзённасці заўсёды дыктуюць тэмы прафесійнаму журналісту. Хваляюцца толькі аб імгненным на шкоду памяці пра мінулае і думак пра будучыню азначае абмяжоўваць прастору соцыуму, уціскаць жыццё ў рамкі вузкага, пазбаўленага гістарычнага сэнсу факта. Сучасная беларуская журналістыка не інфантальная, каб выбраць такія шлях, яна павінна стаць паўнапраўным сааўтарам нашага часу, пашырыць гарызонты гістарычнага ўсведамлення мінулага, цяперашняга, будучыні – гісторыя вывучаецца не толькі па падручніках, але і па падшыўках газет, архівах тэле- і радыёперадач.